

นิราศหนองคายกับภาพสะท้อนของความขัดแย้งภายในประเทศ*

จากอดีตถึงปัจจุบัน

NIRAS NONG KHAI AND THE REFLECTION OF THE CONFLICT INSIDE THE COUNTRY FROM THE PAST TO THE PRESENT TIME

วัฒนา มุลเมืองแสน

Wattana Moulmuangsaen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nonk Khai Campus

E-mail: Wattana.moul@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

“นิราศหนองคาย” เป็นวรรณกรรมที่ถูกสั่งเผาทำลายทิ้งในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรีของประเทศไทย โดยที่การสั่งเผาดังกล่าวนี้นี้ มีที่มาที่สลับซับซ้อนมากมายเกี่ยวความขัดแย้งในราชสำนัก โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับเหล่าอำมาตย์ผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศ แต่ความขัดแย้งดังกล่าว ไม่สามารถระบุได้ว่ามีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด เพราะเรื่องราวต่าง ๆ ในราชสำนักมีลักษณะที่เป็น ความลับ ที่ยากจะรู้ได้ว่ามีความขัดแย้งมากน้อยเพียงใด มีความขัดแย้งกันในเรื่องราวหรือประเด็นใด การสั่งเผาหนังสือเรื่อง “นิราศหนองคาย” นี้ สมัยนั้นไม่มีใครกล้าให้ความสนใจ หรือจะไปให้ความสนใจกล่าวถึง เพราะการปกครองของไทยในสมัยนั้น เป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เต็มรูปแบบ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นการปกครองที่เรียกว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับสั่งเผาวรรณคดีดังกล่าวได้รับความสนใจในหลาย ๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหาทางวรรณคดี ประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้งในราชสำนัก ประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การปกครองของไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงที่มีการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนไปมากมาย แต่ก็สามารถรักษาเอกราชของชาติเอาไว้ได้ แต่ในปัจจุบันมีการเรียกร้องให้มีการ ปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยกลุ่มที่เรียกตัวเอง

*Received: 2 December 2021; Revised: 14 December 2021; Accepted: 20 December 2021

ว่า คณะราษฎรปลดแอก นั้น ทำให้บทบาทของ “นิราศหนองคาย” ได้รับความสนใจในประเด็นที่ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยทำไมต้องมีการปฏิรูป หรือควรจะปฏิรูปในด้านใด

คำสำคัญ: นิราศหนองคาย, สถาบันพระมหากษัตริย์, ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระมุข

Abstract

Niras Nong Khai is the literary work was forced to burn and destroy in the period of King Rama V of Chakkree Dynasty. The Burning derived from many complicated causes concerned to the conflict inside the Royal Court especially the conflict between the King and the Privy Councilors. But the conflict cannot be specified on the degree of its because it is the secret for all. So, the burning of Niras Nong Khai was not able to be mentioned. Because the political system of Thailand in the past is Absolute Monarchy and it was changed to Democratic form of Government with the King as Head of State. Then, it comes to many interesting points on it in various ways whatever the aspect of literary work, the conflict inside the royal court or the situation in the reign of the King Rama V who preserved the independence of the country from the colony of the western countries even if it has the loss of some parts of the national states. In the present time, however, there is the request to reform The Institute of the King (The Monarchy) by the group of people who called themselves as Free People. It comes to the assumption that whether or not the institution of the king must be reformed or the reformation of the institute of the king has to be performed in which way

Keywords: Niras Nong Khai, Absolute Monarchy, Democratic form of Government with the King as Head of State

บทนำ

นิราศหนองคาย เป็นหนึ่งในนิราศของไทยที่มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน ในแวดวงวรรณกรรมหรือวรรณคดี และเป็นหนึ่งใน “นิราศ” ที่ใช้ชื่อจังหวัดในประเทศไทยมาเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งมีการตีพิมพ์ขึ้นครั้งแรกตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือ ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2421 แต่ก็น่าเสียดายที่วรรณกรรมเรื่องนี้ ได้ถูกสั่งเก็บต้นฉบับเผาเสียทั้งหมดหลังจากออกจำหน่ายเพียงไม่กี่วัน (กรมศิลปากร, 2559) ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในงานศิลปะทางการประพันธ์ที่น่าสนใจในหลาย ๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นทางศิลปะทางการประพันธ์ ซึ่งนักวรรณคดีไทยได้แบ่งประเภทของวรรณคดีไทยออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือประเภทที่ 1 ร้อยกรอง คืองานประพันธ์ที่เน้นในเรื่องของสัมผัสวรรคตอน สัมผัสอักษร หรือสัมผัสสระ อันได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน และประเภทที่ 2 ร้อยแก้ว คืองานประพันธ์ที่ไม่เน้นในเรื่องที่ได้กล่าวมา กล่าวคือ เป็นงานประพันธ์ที่บรรยายไปตามวาทะหรือโวหารของผู้ประพันธ์ ได้แก่ นวนิยาย เรื่องสั้น บทกวี เป็นต้น ซึ่ง นิราศหนองคายนี้ จัดอยู่ในงานเขียนประเภทนิราศ ที่มีกฎเกณฑ์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการแต่ง หรือประพันธ์นิราศคือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางเป็นหลัก เป็นเรื่องของการจากนางอันเป็นที่รัก ซึ่งดูเหมือนว่าการขึ้นต้นที่ผิดไปจากสิ่งที่เรียกว่า นิราศตามแนวขนบ จะเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกให้เป็นประเด็นทางการเมือง เพราะถูกบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยเหตุการณ์ที่ปรากฏในเนื้อหาของนิราศ ไม่พอใจในเรื่องราวที่นำเสนอในนิราศนี้ นำมาเป็นหนึ่งในข้ออ้างเพื่อนำไป เผาทั้ง หรือ สั่งเผา โดยลี้มประเด็นอื่น ๆ ไปทั้งหมด เช่น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความไพเราะของสำนวนและลีลาภาษาของกวี รวมไปถึงแง่คิดที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิราศหนองคาย

ในแถลงการณ์ของการจัดพิมพ์ นิราศหนองคาย โดยกรมศิลปากร ซึ่งได้สนับสนุนให้มีการจัดพิมพ์จำหน่ายและเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2559 นั้น ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “นิราศหนองคาย เป็นหนังสือที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องการปราบฮ่อ มีรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ความเป็นอยู่และการเคลื่อนไหวในสมัยรัชกาลที่ 5...” (กรมศิลปากร, 2559) และได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับนิราศหนองคายไว้อีกตอนหนึ่งว่า “เรื่องนิราศหนองคายนี้ นายทิม สุขยางค์ (หลวงพัฒนพงศ์ภักดี) แต่งขึ้นในคราวที่ติดตามเจ้าพระยามหามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ผู้เป็นแม่ทัพยกไปปราบฮ่อยังเมืองหนองคาย เมื่อเดือน 10 แรม 5 ค่ำ ปีกุน สัปตศก 1237 (พุทธศักราช 2418) ขณะนั้นนายทิม มีบรรดาศักดิ์ที่ ขุนพิพิธภักดี เสมียนเอกซึ่งเป็นตำแหน่งขุนหมื่นประทวน กรมพระสุรัสวดี ในสังกัดเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ครั้นถึงพุทธศักราช 2421 มีการพิมพ์หนังสือนิราศหนองคายออกเผยแพร่จำหน่าย เนื่องจากเนื้อหาบางส่วนในนิราศหนองคายกล่าวพาดพิงกระทบกระเทือน ทำให้ผู้อื่นเสียหาย เป็นเหตุให้นายทิมหรือขุนพิพิธภักดีได้รับพระ

ราชอาณาจักรสยามและจำคุก...” (กรมศิลปากร, 2559) ดังประกาศราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 5 วันอาทิตย์ เดือน 9 แรม 12 ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก 1220 (พุทธศักราช 2421) ว่า

ประกาศ

เรื่องอัยยิมแตงนิราศ

“ด้วยพระศรีสุนทรโวหารเจ้ากรมพระอาลักษณ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า อัยยิม ชุนพิพิธภักดี ในกรมพระสุรัสวดี คิดหนังสือนิราศว่าด้วยกองทัพ ซึ่งจะยกขึ้นไป ณ เมืองหนองคาย เพื่อจะป้องกันรักษาพระราชอาณาเขตฯ ตามราชประเพณีมาแต่ก่อน อัยยิมบังอาจแต่งหนังสือออกพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ตัดทอนแทรกเปลี่ยนถ้อยคำ เจือลงในกลอน แลกล่าวความกระทบกระเทียไปถึงท่านผู้บัญชาราชการแผ่นดินแลผู้อื่นๆ โดยถ้อยคำอวดบอกลาย ยกย่องเหตุซึ่งได้ขัดขวางราชการแผ่นดินขึ้นเชิดชูไปต่าง ๆ จึงทรงพระราชดำริพร้อมด้วยท่านเสนาบดีว่าราชประเพณีแต่ก่อนมีการทักท้วงมาเวลาไร พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแลท่านเสนาบดีก็ปรึกษาพร้อมกันจัดกองทัพไปรับรองป้องกันพระราชอาณาเขตฯ หากมีผู้ใดขัดขวางแลติเตียนเหลือเกินดังนี้ได้ไม่ ถ้ามีผู้ใดพูดจาดังนี้ในเวลาที่มีการทัพ ก็จะต้องมีโทษถึงประหารชีวิตตามพระราชกำหนดกฎหมาย บัดนี้อัยยิมมาทำหนังสือว่ากล่าวเหลือเกิน เทจบ้าง จริงบ้าง เปนการหมิ่นประมาทต่อราชการแลท่านผู้บัญชาการ จะเปนแบบอย่างต่อไปในภายหน้า เมื่อมีราชการทัพศึกก็จะบังคับบัญชาได้โดยยาก จึงให้ลงพระราชอาญาเขียนอัยยิม ๕๐ ที ส่งตัวไปจำไว้ ณ คุก อย่าให้ผู้ใดเอาเยี่ยงอย่าง แลหนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือขัดขวางต่อราชการแผ่นดิน เปนที่หมิ่นประมาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแลท่านเสนาบดีผู้ซึ่งมีกตัญญูต่อแผ่นดิน แลยำเกรงนับถือในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแลท่านเสนาบดีซึ่งช่วยรักษาแผ่นดินอยู่ ก็หาควรจะอ่านจะเกบหนังสือนี้ไว้ไม่ ด้วยเปนที่ขัดขวางต่อราชการแผ่นดิน แลเปนที่หมิ่นหมองต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแลท่านเสนาบดี ต้นร่างหนังสือฉบับนี้ก็ได้นำไปโปรดเกล้าฯ ให้เรียกมาทำลายเสีย ฉบับที่ตีพิมพ์แล้วยังไม่ได้ขายไปนั้น ให้ผู้ซึ่งส่งไปลงพิมพ์ ชื้อมาทำลายเสียทั้งสิ้น แต่หนังสือที่ได้ซื้อไปแต่ก่อนแล้วนั้น ถ้าผู้ใดยังมีหนังสือนั้น ก็ให้ฉีกทำลายเสีย อย่าให้ติดเปนแบบอย่างอยู่ในแผ่นดินสืบไป

ประกาศมา ณ วันอังคาร เดือนเก้า แรมเจดคำ ปีชวด สัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๔๐ เปนวันที่ ๓๕๗๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้” (บุญเตือน ศรีวรพจน์, 2559)

อย่างไรก็ดี เนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับนิราศหนองคาย จะอยู่ที่ประเด็นของวรรณกรรมต้องห้าม และเป็นวรรณกรรมที่ถูกสั่งเผาให้สิ้นซากในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่เหตุไฉน นิราศหนองคายจึงเหลือจากการถูกสั่งเผาตามพระราชโองการดังกล่าว จนได้มีจัดตีพิมพ์เผยแพร่มาถึงยุคปัจจุบัน เพราะเป็นธรรมดาว่า วรรณกรรมต้องห้าม คือ สิ่งที่เคยคนไทยทุกคนไม่บังควรที่จะพินิจต่อพระราชโองการชุกซ่อนเก็บไว้ เพราะถ้ามีการจับได้ อาจจะต้องโทษต้องคดีอาญาถึงขั้นประหารชีวิตชั่วโคตรก็ได้ แต่บุคคลผู้มีบทบาทในการชุกซ่อนเก็บจำเอาไว้ จนมีต้นฉบับให้ได้ตีพิมพ์ในปัจจุบันคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 กับเจ้าจอมมารดาชุ่ม มีพระราชศักดิ์เป็นพระเจ้าน้องยาเธอ (ต่างพระมารดา) ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ดังเนื้อความต่อไปนี้

“อย่างไรก็ตาม เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียงประวัติหลวงพิพัฒน์พงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) เมื่อพุทธศักราช 2459 ก่อนหน้านั้น ทรงมีรับสั่งให้คัดลอกต้นฉบับหนังสือนิราศหนองคายมาเก็บรักษาไว้ ที่หอพระสมุดสำหรับพระนครด้วย เป็นหนังสือสมุดไทยดำ 4 เล่ม ซึ่งต่อมาอยู่ในความดูแลของหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร” (กรมศิลปากร, 2559)

ต่อมาทายาทของขุนพิพิธภักดีขออนุญาตตีพิมพ์หนังสือนิราศหนองคาย แต่ทางการไม่อนุญาต อย่างไรก็ตาม มีการพิจารณาเนื้อหาของนิราศหนองคายและเห็นว่าแม้จะมีถ้อยคำรุนแรง ทว่าเรื่องราวน่าสนใจ จึงให้มีการคัดตัดตอนออกมาเป็นนิราศหนองคาย ฉบับตีพิมพ์ พ.ศ.2498 โดยนิราศหนองคายที่ตีพิมพ์อีกหลายครั้งก็พิมพ์ตามฉบับนี้ทั้งสิ้น

พ.ศ.2504 เมื่อ สิทธิ ศรีสยาม (จิตร ภูมิศักดิ์) นำนิราศหนองคายฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2498 มาวิพากษ์ในหัวขั้วว่า “นิราศหนองคาย วรรณคดีที่ถูกสั่งเผา” ซึ่งทำให้นิราศหนองคายฟื้นคืนชีพอีกครั้ง ใน พ.ศ.2518 เมื่อนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงกลุ่มหนึ่ง นำงานชิ้นนี้ของจิตรมาพิมพ์เผยแพร่ ต่อมาสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทำ โครงการวิจัยเพื่อคัดเลือกและแนะนำหนังสือดีในรอบศตวรรษ ในช่วง พ.ศ. 2540-41 เพื่อรวบรวมรายชื่อ หนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ 1) เป็นหนังสือภาษาไทย ที่เขียนขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2411 ถึง พ.ศ. 2519 ที่จัดเป็นหนังสือประเภทคลาสสิก หรือโมเดิร์นคลาสสิกมีค่าควรอ่านได้ทุกยุคสมัย 2) เป็นหนังสือที่มีศิลปะในการเขียนและการใช้ภาษาที่ดี มีคุณค่าทางศิลปวรรณกรรม ครบถ้วนตามแนวทางของวรรณกรรมโลก หรือวรรณกรรมสากล 3) เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระแสดงออกถึงความริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยให้ผู้อ่านมีทรรศนะต่อชีวิตและต่อโลกกว้างขึ้น ได้รับความรู้ ความคิดอ่าน ความบันเทิงทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ ให้ผู้อ่านมีความฉลาด และมีความคิดแบบเสรี หรือมีจิตใจที่กว้างมากขึ้น เข้าใจชีวิตและสังคมมากขึ้น และช่วยให้ลดการมีอคติในเรื่องเผ่าพันธุ์ เพศ ฯลฯ 4) เป็นหนังสือที่มีความโดดเด่น มีอิทธิพลต่อความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของผู้อ่านจำนวนมากในยุคนั้น ที่มีผลสืบทอด

มาถึงปัจจุบัน ซึ่ง “นิราศหนองคาย” นับเป็น หนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน (มติชนออนไลน์, 2559)

นิราศหนองคายกับวรรณกรรมต้องห้ามในประวัติศาสตร์ไทย

จากเนื้อหาในหนังสือ “นิราศหนองคายฉบับสมุดฝรั่ง” ถือได้ว่าเป็นฉบับเนื้อความสมบูรณ์ ซึ่งไม่ได้ถูกแก้ไขตัดทอน และมีการดัดแปลง ทำให้มีเนื้อหาเพิ่มขึ้นมากกว่าฉบับพิมพ์เผยแพร่ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งในส่วนที่เพิ่มขึ้นนั้น มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อยู่หลายเรื่อง แบ่งได้ 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือบุคคลในประวัติศาสตร์ ได้แก่ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ และหลวงพัฒนาพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) ซึ่งเป็นผู้แต่ง โดยกล่าวถึงบุคลิก ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของบุคคลดังกล่าว ประเด็นที่สองคือ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ได้แก่ สาเหตุแท้จริงกรณีเคลื่อนทัพเข้าสู่ทุ่งพญาไฟและเบื้องหลังคดีความเกี่ยวกับการแต่งนิราศหนองคาย ประเด็นทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ บางส่วนบันทึกไว้ในเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ แต่บางส่วนไม่ได้บันทึกในเอกสารใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนที่เป็นความรู้สึกนึกคิดของกวีและนิสัยใจคอของบุคคลในเนื้อหานั้น ด้วยเหตุนี้ นิราศหนองคายฉบับสมุดฝรั่ง จึงเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางวรรณคดีและประวัติศาสตร์ (อรรถพร ดีที่สุด, 2559)

ความขัดแย้งภายในในระบบศักดินาไทย จะเริ่มต้นขึ้นในรัชกาลที่ 5 นี้ และมี “นิราศหนองคาย” เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งเรื่อยมาตั้งแต่บัดนั้น อย่างไรก็ตาม ในการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นความขัดแย้งในระบบศักดินาไทย นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน สามารถนำเสนอได้ ดังนี้

1. การกล่าวเสียดสีขุนนางชั้นสูง

การสะท้อนเรื่องราวดังกล่าว ถูกกล่าวถึงใน “นิราศหนองคาย” คือการที่กวีแต่งเรื่องราวกระทบกระเทียบ ล้อเลียนเสียดสี เช่น กวีกล่าวเสียดสี (satire) และเยาะเย้ย (irony) ขุนนางชั้นสูง ได้แก่

1) การล้อเลียนเจ้าพระมหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ว่า ชักลาดตาขาว กลัวพวกฮ่อ และหลงนางละคร ทูจรีตและกตชีไพร ซึ่งมีข้อความบางตอนได้กล่าวไว้ว่า

เหมือนนายเราที่ขี้ร่ามาบนหลัง
มียศศักดิ์หนักไม่เบาเจ้าพระยา
แต่ทำศึกฮ่อกวอดขึ้นขวิดป้อ
กลับแสนฉลาดหวาดหัวพันทวิ

รูปเปนพลายใจเปนพังดังแก้งว่า
แต่ขี่ลาดเตมประดาเหมือนนารี
พึงจะจ่อเข้าในดงพงไพรสี
สิดอขี่สิดอลอตา

(หลวงพัฒนาพงศ์ภักดี, อ้างใน อรรถพร ดีที่สุด, 2559)

2) การเยาะเย้ย สมเด็จพระยาครีสุทรีวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ว่าซี้ตลาดตาขาวในการทำศึกกับเวียดนาม

สมเด็จพระท่านฉลาดฉลาดมาเก่า

ชื่อท่านเนาครั่งทัพญวนกระบวนหนี

(หลวงพัฒนาพงศ์ภักดี, อ้างใน อรรถพร ดีที่สุด, 2559)

3) กล่าวเสียดสีกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ทรงนิยมวิถีแบบตะวันตกมาก ดังตอนที่บรรยายความรู้สึกเมื่อเห็นพระองค์ประทับบนตำหนักแพของวังหน้าเพื่อทรงรอส่งกองทัพว่า

ท่านเจ้าคุณแม่ทัพค่านับน้อม

ปางพระปลอมมาเปนไทยในสยาม

พระกายไทยใจฝรั่งซังแสนงาม

พระภักตรสามสี่หน่วยดูรายครัน

(หลวงพัฒนาพงศ์ภักดี, อ้างใน อรรถพร ดีที่สุด, 2559)

2. ความขัดแย้งภายในระบบศักดินาของไทย

เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงการที่กวีกล่าวพาดพิงถึงบุคคลในนิราศดังกล่าว ส่วนประเด็นที่เป็นความขัดแย้งภายในระบบศักดินาของไทย ในที่นี้คือความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับขุนนางชั้นสูง คือเมื่อ พ.ศ. 2421 ได้มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งให้เผาทำลายนั้น เป็นความขัดแย้งอย่าง ลับ ๆ และ ลึก ๆ ที่ต่างฝ่ายต่างรอคอยว่าฝ่ายไหนจะเป็นฝ่ายเริ่มก่อน จะได้กำจัดเสียทีเดียว เมื่อไม่มีฝ่ายใดกล้ากระทำการอันรุนแรง ทำให้ กวี คือ นายทิม สุขยางค์ หรือ ขุนพิพิธภักดี ขณะนั้น และ หลวงพิพัฒน์พงศ์ภักดี ในเวลาต่อมา เป็นผู้รับกรรม เพราะเรื่องราวสือไปในลักษณะที่ว่า เจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ซึ่งเป็นเจ้านายของหลวงพิพัฒน์พงศ์ภักดีนั้น เป็นผู้อยู่ข้างฝ่ายพระเจ้าแผ่นดิน แต่เพราะเนื้อความที่แตงนั้น จริง ๆ แล้ว มุ่งโจมตีต่อเจ้าพระยาครีสุทรีวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเปรียบเหมือนกับกลุ่มของพวก Whigs โจมตีพวก Tories ในประวัติของวรรณคดีอังกฤษ (เปลื้อง ณ นคร, 2539) แต่การที่เจ้าพระยาครีสุทรีวงศ์ จะกำจัดหลวงพิพัฒน์พงศ์ภักดี เสียทีเดียว ก็ต้องกระทบต่อเจ้านายหรือเจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง ซึ่งเป็นคนข้างฝ่ายพระเจ้าแผ่นดิน เจ้าพระยามหินทรฯ คงจะได้พูลปรึกษากับพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว จึงต้องลงโทษหลวงพิพัฒน์พงศ์ แค่เพียงโบย 50 ที โดยไม่ทรงสั่งให้ประหารตามความต้องการของสมเด็จพระยาครีสุทรีวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

นอกจากนี้ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ หรือ ส.ศิวรักษ์ ได้กล่าวถึงประเด็นนี้อย่างชัดเจน ในการสัมภาษณ์ออกใน Youtube.com ว่า ในสมัยนั้น สมเด็จพระบรมมหาศรีสุทรีวงศ์ (ช่วง บุนนาค) และพวกของตระกูลมีอำนาจมาก ท่านสามารถจะยึดแผ่นดินไว้ก็ได้ แต่ท่านไม่ทำเพราะท่านเป็นคนฉลาด ท่านรู้ว่า ไม่ยึด

ดีกว่ายึด เพราะอำนาจความเป็นใหญ่รองลงมาจากพระเจ้าแผ่นดิน หรืออาจจะเหนือกว่าด้วยซ้ำ (ส.ศิวรักษ์, 2564) เพราะถ้ายึดไว้ปกครองเอง อาจจะเหนือกว่านี้ อยู่แบบนี้ก็ดีแล้ว

ในประเด็นตรงนี้ ส.ศิวรักษ์ ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า การแต่งตั้งนิราชหนองคายนั้น เป็นการแต่งเพื่อเล่นงานฝ่ายของสมเด็จพระบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) โดยได้ระบุถึงผู้ให้การสนับสนุนแก่ผู้แต่ง โดยได้เล่าถึงประวัติของขุนนางผู้ใหญ่อีกท่านหนึ่งคือ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ว่า เป็นคนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เก็บมาเลี้ยงตั้งแต่สมัยยังบวชเป็นพระ และเป็นคนที่ท่านรักมาก เรียกว่า “พ่อเพ็ง” ตลอด ซึ่งแน่นอนว่าขุนนางท่านนี้มีความประสงค์จะ เล่นงาน ฝ่ายสมเด็จพระบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) แต่คงเป็นเพราะอำนาจบารมีของฝ่ายตรงข้ามอาจจะลดลงไม่มากนัก ทำให้ทำได้เพียงแค่การบอกเป็นนัย ๆ ว่า อย่าเหิมเกริมให้มาก นอกจากนี้ ยังมีตระกูลขุนนางใหญ่อีกตระกูลหนึ่ง คือ ตระกูล “อมาตย์กุล” นำโดย พระยาภาณุพงศ์โกศล (โหมด อมาตย์กุล) บิดาของพระปรีชาชลกาล (สำออง อมาตย์กุล) ซึ่งในการคานอำนาจกันตรงนี้ พระปรีชาชลกาล (สำออง อมาตย์กุล) ถูกประหารชีวิต (ฉิน หุ่นคา, 2561) และนายทิม สุขยางค์ หรือพลวงพิพัฒน์พงษ์ภักดี ถูกเนรเทศ 50 ปี และจำคุก 8 เดือน ประเด็นดังกล่าวนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นพระอนุชาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เล่าไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล่าให้ฟังด้วยพระองค์เอง ดังนี้

...ในขณะที่พระปิ่นเกล้าประชวรหนักอยู่นั้น รัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เสด็จฯ ไปพระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ที่วังหน้า เพื่อเยี่ยมอาการพระประชวร เมื่อนั้น พระปิ่นเกล้ามีพระราชดำรัสว่า “ใครจะกราบทูลความลับสักเรื่องหนึ่ง” แล้วทรงขับข้าราชการบริพารออกไป เหลือแต่เพียงรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 และเจ้าจอมมารดาตลับ พระมเหสีผู้พยาบาลและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระปิ่นเกล้า แล้วจากนั้นทรงกราบบังคมทูลว่าจะทรงดำรงพระชนม์อยู่ไปอีกไม่กี่วัน จึงขอถวายปฏิญาณว่า การที่ได้สะสมกำลังทหารและอาวุธไว้มากมายนั้น มิได้คิดร้ายต่อรัชกาลที่ 4 เลยแม้แต่น้อย แต่เพราะไม่ไว้วางใจเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เพราะเกรงว่าหากรัชกาลที่ 4 สวรรคต เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จะคิดกำเริบ จึงได้เตรียมกำลังไว้ป้องกันพระองค์ และทรงกล่าวย้ำเตือนว่า หากพระองค์สวรรคตไปแล้ว “ขอให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงระวังต่อไปให้จงดี...” (ศิลปวัฒนธรรม, 2564)

ต่อมา รัชกาลที่ 4 จึงได้ทรงพระราชปฏิญาณว่า มิเคยสงสัยระแวงพระปิ่นเกล้าฯ ว่า จะทรงคิดร้ายต่อพระองค์ อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกไว้ว่า รัชกาลที่ 4 มิได้มีพระดำรัสตอบถึงเรื่องของเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์แต่อย่างใด นอกจากนี้ รัชกาลที่ 5 ยังเล่าให้ทราบอีกว่า ข้าราชการในราชสำนักบางกลุ่ม ก็ไม่ไว้วางใจเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ถึงกับคิดเข้าเป็นพรรคพวกกัน นัยว่าเพื่อป้องกันรัชกาลที่ 5 ซึ่งถึงแม้ว่าท่านเจ้าพระยาฯ จะเป็นที่หวั่นเกรงต่อหลายคน

ว่าจะเป็นภัยต่อพระราชบัลลังก์ แต่รัชกาลที่ 4 ก็ทรงเล็งเห็นว่าเจ้าพระยาผู้นี้เป็นคนเดียวที่มีความสามารถ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้ หากพระองค์สวรรคตก่อนที่รัชกาลที่ 5 จะมีพระชนกสมบุรณ์พร้อมที่จะปกครองบ้านเมือง และได้ทรงปรึกษาเรื่องนี้กับเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ตามตรง และเมื่อมีการปลดแผ่นดินแล้ว รัชกาลที่ 5 ก็ทรงเคารพยำเกรงเจ้าพระยาผู้นี้เสมอ ทรงเล็งเห็นว่าเป็นผู้มีคุณูปการต่อบ้านเมือง จึงทรงสถาปนาบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น “สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์” ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง “สมเด็จเจ้าพระยา” คนสุดท้ายแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (ศิลปวัฒนธรรม, 2564) เพราะไม่มีการสถาปนาบุคคลในตำแหน่งนี้อีกต่อไป

จาก “นิราศหนองคาย” ถึง “ขุนศึก คักดินากับพญาอินทรี”

ระบบศักดินาที่พัฒนาต่อมาจากสังคมทาส โดยที่อาณาจักรสุโขทัยตอนต้นเป็นยุคปลายของสังคมทาส จิตร ภูมิศักดิ์ สันนิษฐานว่า ศักดินาน่าจะปรากฏขึ้นครั้งแรกในสมัยอาณาจักรสุโขทัย เพราะมีการปรับใหม่ตามศักดิ์ พระเจ้าอู่ทอง ปฐมกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ทรงประกาศว่า ที่ดินทั้งปวงเป็นของพระมหากษัตริย์ นับเป็นการประกาศเริ่มต้นของสังคมศักดินาอย่างชัดเจน ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หลังจากเอาชนะอาณาจักรสุโขทัยได้ ก็มีการจัดระเบียบที่ดินใหม่ (อาจเรียกว่าเป็นการแบ่งที่ดินใหม่) พร้อมทั้งตราพระอัยการตำแหน่งนายทหารและพลเรือน มีการกำหนดศักดินาของคนในบังคับทั้งปวง เรื่อยมาจนรัชกาลที่ 5 มีการเลิกชนชั้นทาสและไพร่ ส่วนศักดินาถูกล้มเลิกไป ส่วนใหญ่ในการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 และยกเลิกบรรดาศักดิ์ในเวลาต่อมา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2561)

นอกจากนี้ จิตร ภูมิศักดิ์ ยังได้กล่าวอีกว่า “ศักดินาไทย” เป็นบทวิเคราะห์แสดงภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์สังคมไทยในมิติใหม่ ที่ขยายออกไปจากเดิม โดยใช้หลักวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ของลัทธิมาร์กซิสต์ เปิดเปลือยถึงประวัติศาสตร์แห่งสังคมศักดินา ที่ถูกบิดเบือนอย่างจงใจมานาน ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของชนชั้นศักดินาในฐานะศูนย์กลางของรัฐและสังคมไทย บทวิเคราะห์นี้มีใช้เพียงการเผยแพร่ร่องรอยแห่งประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งเปี่ยมด้วยแรงสั่นสะเทือนเท่านั้น ทว่ายังเป็นดังแรงกระแทกรุนแรงที่ขยายจักรวาลการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของไทย และเป็นคบไฟส่องนำไปสู่นาคต มาศึกษาประวัติศาสตร์กันอย่างจริงจังหลากหลายมิติ เพื่อเกิดมุมมองสังคมไทยในอดีตที่มีความหลากหลาย ใช้เป็นบทเรียนและขุมคลังทางปัญญาที่จะพัฒนาสังคมไทยต่อไป (สมสมัย ศรีสุทพรพรรณ (จิตร ภูมิศักดิ์), 2561) และเรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้งภายในประเทศ มีสาเหตุมาจากระบบศักดินา

ในลักษณะเดียวกันนี้ หนังสือ “ขุนศึก คักดินา และพญาอินทรี” ของ ณัฐพล ใจจริง ได้กล่าวถึงความขัดแย้งของศักดินาไทย นับตั้งแต่การ ปฏิวัติสยาม ในปี พ.ศ.2475 จนถึง พ.ศ.2500 โดยงานวรรณกรรม

เรื่องนี้ เป็นการแต่งเรื่องราวแบบร้อยแก้ว หรือเป็น นวนิยาย โดยสะท้อนเรื่องราวความขัดแย้งดังกล่าวผ่านตัวละครสำคัญ ซึ่งก็คือ “น้องแบงค์” เด็กอายุราว ๆ 7-8 ขวบ ที่สนใจเรื่องราวของบ้านเมือง และได้ตาม แม่ไปร่วมกับการชุมนุมทางการเมืองด้วยความไม่รู้เรื่องอะไร แล้ว “น้องแบงค์” ก็สนใจเรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้งของบ้านเมืองขึ้นมา และต่อมาก็ได้ทะลุมิติเข้าไปเห็นเรื่องราวนับตั้งแต่ การปฏิวัติสยาม หรือ การปฏิวัติ 2475 หรือ ปฏิวัติคณะราษฎร เรื่อยมาจนถึงเหตุการณ์สวรรคตของรัชกาลที่ 8 และการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 (The Standard, 2563)

ถือว่าปรากฏการณ์ของการที่ผู้คนให้ความสนใจไปยื่นเข้าแถว รอซื้อหนังสือเล่มนี้ ในงาน สัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2563 คือหนังสือ ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี โดยกล่าวถึง ขุนศึก ที่หมายถึง ทหาร, ศักดินา ที่หมายถึงสถาบันพระมหากษัตริย์และขุนนางหรือชนชั้นปกครองต่าง ๆ และพญาอินทรี ที่หมายถึงประเทศสหรัฐอเมริกา โดยในหนังสือนี้ระบุว่า ประเทศไทยไม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก แต่ถูกรบจากรัฐอเมริกา เพราะในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามนั้น มีเรื่องราวของการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา และทำให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการเป็นประเทศ อาณานิคมสงคราม ได้ เพราะความสามารถของ ปรีดี พนมยงค์ ผู้นำขบวนการเสรีไทย (ฉัตรกุล ใจจริง, 2563) และความ เป็นวรรณกรรมที่ส่งผลต่อเหตุการณ์ในบ้านเมือง ของนิราศหนองคาย กับ หนังสือ ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี นี้ จะได้นำมากล่าวในเชิงเปรียบเทียบต่อไป

ประเด็นเปรียบเทียบระหว่างนิราศหนองคายกับหนังสือ “ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี”

1) การเปรียบเทียบด้านผู้เขียน

นิราศหนองคาย แต่งโดยหลวงพิพัฒน์พงศ์กัถี (ทิม สุขยางค์) เป็นชนชั้นศักดินา ในสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้เขียนมีความกล้าที่จะตีแผ่เรื่องราวของชนชั้นสูงในสมัยของตนอย่างสนุกสนาน และสังคมให้การตอบรับ หรือให้ความนิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยระบุว่า เป็นวรรณคดี ที่มีคุณค่าและควรอ่าน สำหรับทุกคน ตัวผู้เขียนถูกลงโทษอย่างหนักและอาจจะถึงตาย ถ้าไม่มีเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) คอยปกป้อง ในบทกวีนั้นผู้เขียนระบุไว้ ท่านช่วยรับเอา หรือ รับโทษแทน ทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่ตัวผู้ช่วยให้โทษหนักให้เป็นเบา คือเจ้านายของผู้ประพันธ์นั่นเอง ทั้งที่เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ก็ถูกกวีเยาะเย้ยถากถาง เสียชื่อเสียงอยู่หลายตอน

ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี เป็นหนังสือที่ดัดแปลงมาจาก วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ด้านรัฐศาสตร์ ของฉัตรกุล ใจจริง เป็นบุคคลในยุคปัจจุบัน ผู้เขียนไม่ได้ถูกลงโทษโดยผู้นำของบ้านเมือง แต่ได้รับการกล่าวขานในทางบวกและทางลบ ซึ่งการกล่าวถึงในทางบวก คือการยกย่องตัวผู้เขียนว่า เขียนได้ดี เขียน

ได้นำอ่าน กล้าเขียน กล้านำเสนอในสิ่งที่คนทั่วไปไม่กล้า ฯลฯ ในด้านลบคือการระบุว่า เอาเงินหลวงไป บิดเบือนประวัติศาสตร์ ทำให้ชาติเสียหาย (อานนท์ ศักดิ์วรวิชย์, 2563) และ โจมตีสถาบันชั้นสูง ซึ่งหมายถึง ระบบศักดินา ซึ่งตัว ฌ์ฐพล ใจจริง ก็บอกตรงๆ ว่ามีชีวิตที่ไม่ปลอดภัย เพราะมีอำนาจมืด คุกคาม แต่ก็มี ผู้ใหญ่ในบ้านเมือง โดยเฉพาะสายวิชาการ คอยให้กำลังใจและคอยปกป้อง กล่าวได้ว่า บุคคลทั้งสอง เป็นผู้มี ลักษณะร่วมกันในความเป็นนักวิชาการ ที่มีความรู้และผลงานทางวิชาการมากมาย

2) การเปรียบเทียบด้านเนื้อหา

นิราศหนองคาย เป็นการวิพากษ์บุคคลในระบบศักดินาไทยว่า ความเป็นอยู่ที่หรูหราฟุ่มเฟือย เต็มไปด้วยเรื่องของอำนาจ และ กิน กาม เกียรติ มากมายหลายอย่าง จนเป็นที่ขัดเคืองพระทัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รับสั่งให้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วยการโบย 50 ที และจำคุก และมีเนื้อหาที่เป็นการเสียดสีเยาะเย้ย ถากถางด้วยการพาดพิงบุคคลชนชั้นศักดินาอย่างไม่เหมาะสม เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5, สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) และเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล)

ขุนศึก ศักดินา กับพญาอินทรี เป็นการวิพากษ์บุคคลในประวัติศาสตร์ จนนำไปสู่การ วิวาทะ ของนักวิชาการที่เข้าใจกันในสังคมทั่วไปว่า หมายถึง กลุ่มที่สนับสนุนสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เรียกกันว่า รอยัลลิสต์ ในเชิง ขัดแย้ง ในวงกว้าง ว่าเป็นการบิดเบือนใส่ร้ายผู้คนชั้นสูงหรือศักดินาของไทย โดยบุคคลที่ถูกพาดพิงหรือกล่าวถึงนั้น ส่วนมากเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีส่วนหรืออยู่เบื้องหลังการทำ รัฐประหาร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และประเด็นที่กลุ่ม รอยัลลิสต์ กล่าวโจมตี ฌ์ฐพล ใจจริง คือ หนังสือเล่มนี้ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน ที่มีนายธนธร จีรุงเรืองกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ และกลายมาเป็น คณะก้าวหน้าในเวลาต่อมา (เสรี วงษ์มณฑา, 2563)

3) การเปรียบเทียบด้านฉากสำคัญของเรื่อง

ฉากสำคัญของทั้งสองเรื่อง มีความสถานที่ (Location) ที่เป็นฉากสำคัญที่สัมพันธ์กันระหว่างงานวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้ คือ

นิราศหนองคาย การเดินทางไปถึงสถานที่ สระบุรี, ดงพญาเย็น และพงพญาไฟ ซึ่งในฉากตรงนี้จะ มีเนื้อหาที่กวีผู้ประพันธ์กล่าวถึงมากที่สุด

ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี เป็นการพูดถึงภาพหรือฉากที่พระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิน ท่าราบ) ถูกฝ่ายรัฐบาลของคณะราษฎร ยิงตายที่สถานีรถไฟหินลับ ในเขตจังหวัดสระบุรี ซึ่งนำไปสู่การสมมนา เสดนา และอัดลงใน Youtube โดย Youtuber หลายคน หลายคลิป ซึ่งสามารถเข้าไปดูหรือการค้นหาข้อมูลได้ โดยง่าย แต่โดยเนื้อหาแล้ว เป็นการกล่าวถึงการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลตามเอกสารหลักฐานที่ไปรวบรวมมา ทำคุณกวีนิพนธ์ปริญาเอก หัวข้อ “การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายใต้ระเบียบโลก

ของสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2491-2500)” ส่วนผลกระทบจากสังคมนั้น มีทั้งส่วนที่เป็นการกล่าวหาโจมตี และส่วนที่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนและให้กำลังใจ

สรุป

การพูดหรือการแสดงออกทางความคิดด้วยการพูดและเขียนนั้น เป็นสิ่งที่ควรระมัดระวัง ในสังคมไทยเราจะการพูดจาหรือการแสดงออกทางการพูดการคิด มีอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเป็น “อยู่คนเดียวให้ระวังความคิด อยู่กับมิตรให้ระวังวาจา” และการเตือนให้ระวังในการพูดจานี้ ในทางพระพุทธศาสนาให้ใช้วิธีการพูดของพระพุทธเจ้ามาเป็นแบบอย่าง ในอภัยราชการสูตรว่า “วาจา (ซึ่งหมายรวมเอาการแสดงความคิดเห็นด้วยการเขียน) ที่ เป็นความจริงแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ควรพูด, วาจาที่จริง วาจาที่แท้และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนี้ ควรดูกาลเทศะในการพูด, วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้น เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ก็ไม่ควรพูด, วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ควรพูด, และ วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนี้ ควรดูกาลเทศะในการพูด” เป็นข้อแนะนำเบื้องต้นในการแสดงออกในการพูดและการเขียน

สำหรับประเด็นที่เป็นผลกระทบหลังจากการนำความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจของตน ออกสู่ สื่อ ต่างๆ นั้น การศึกษาเนื้อหาใน “นิราศหนองคาย” และ “ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี” ส่งผลกระทบต่อสังคม และส่งผลกระทบในเชิง สะท้อนย้อนกลับ มาสู่ตัวของผู้เขียนเองในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านลบ และ บวก หรือ Negative and Positive ได้ตลอดเวลา การวิพากษ์วิจารณ์บุคคลในสังคมในยุคของหลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) ในสมัยรัชกาลที่ 5 และฉันทพล ใจจริง ในสมัยปัจจุบันได้นำไปสู่ความขัดแย้งต่าง ๆ มากมายหลากหลาย แต่เหนืออื่นใด เสรีภาพทางการแสดงออกทางความคิดเห็น ควรมาพร้อมกับความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย ซึ่งประเด็นนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้แนะนำว่า การนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นอดีตหรือปัจจุบัน ควรนำมาศึกษาอย่างกว้างขวางและสร้างสรรค์ ไม่ใช่เอามาตำหนิกล่าวโทษกันว่า คนนั้นคนนี้ “ผิด” แต่ให้นำมาศึกษาเอาสาระและสิ่งดี ๆ และเป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2559). *นิราศหนองคาย* (ทิม สุขยางค์). กรุงเทพมหานคร : บริษัททุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- ณัฐพล ใจจริง. (2563). *ขุนศึก คักดินา พญาอินทรี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ฟาเดียกัน.
- บุญเตือน ศรีวรพจน์. (2564). ปริศนา “นิราศหนองคาย” ทำไมต้องถูกสั่งเผา?. เรียกใช้เมื่อ 5 สิงหาคม 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_6504
- เปลื้อง ณ นคร. (2539). *ปริทรรศน์แห่งวรรณคดีอังกฤษ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- พิน ทุงคา. (2561). “ถูกต้องตายเพราะอยากมีเมียหม่อม” คดีความและวาตะของพระปรีชากลการ ผู้รับโทษประหาร. (บทความออนไลน์) 2561. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_6763
- มติชนออนไลน์. (2559). ‘นิราศหนองคาย’ 1 ใน 100 หนังสือดีควรอ่าน ที่เคยเป็นวรรณกรรมถูกสั่งเก็บ. เรียกใช้เมื่อ 4 มีนาคม 2564 จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_30603
- วิกิพีเดีย. (2561). *สงครามปราบฮ่อ*. เรียกใช้เมื่อ 12 มกราคม 2564 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/สงครามปราบฮ่อ>.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2564). *ก่อนพระปิ่นเกล้าฯ สวรรคต ทรงกราบทูลความลับเรื่องใด ถวายรัชกาลที่ 4?* เรียกใช้เมื่อ 12 มกราคม 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_42727
- สมสมัย ศรีสุทธพวรรณ (จิตร ภูมิศักดิ์). (2561). *โฉมหน้าคักดินาไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยคดีศึกษา (2006) บจก.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2564). *ประวัติศาสตร์ที่ไม่มีในแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ จักรีปริทัศน์ รัชกาลที่ 4 ตอนที่ 1 อัจฉริยภาพผู้นำยุคเปลี่ยนผ่าน*. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2564 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=1g8YIxfCGS8>
- เสรี วงษ์มณฑา. (2563). *เรื่องลับมาก | “อานนท์” ฝึกไล่ใน..เปิดโปง “หนังสือเบิกเนตร” ปลดแอก*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2564 จาก <https://bit.ly/3oE5sYQ>
- หลวงพัฒนพงศ์ภักดี. (2494). *นิราศหนองคาย*. (คัดลอกโดยนายสวัสด์ จันเล็ก เมื่อ 27 ตุลาคม 2494).
- อรรถพร ดีที่สุด. (2559). *นิราศหนองคายฉบับสมบูรณ์: ประเด็นวิพากษ์บุคคลและเหตุการณ์ที่ไม่ปรากฏในฉบับพิมพ์*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 จาก <https://so011.tci-thaijo.org/index.php/damrong/issue/view/6862>

อานนท์ ศักดิ์วรวิชัย. (2563). เรื่องลับมาก / (ต่อ) "อานนท์" ฉีกไส้ใน...เปิดโปง "หนังสือเบิกเนตร" ปลดแอก.
เรียกใช้เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2564 จาก <https://bit.ly/3oGQJMs>
The Standard. (2020/2563). ชุนศึก คักดินา และพญาอินทรี การเมืองไทยใน พ.ศ. 2491-2500. เรียกใช้
เมื่อ 12 มกราคม 2564 จาก <https://bit.ly/3apSjNJ>